

IN MEMORIAM

JONAS ZEMVALDAS BALKEVIČIUS

1923 04 20 – 2000 12 08

Sąžiningiausi taip ir pasimeta – jausti žodžius ir tarp jų ieškoti ryšio ar jausti ryšį ir jam ieškoti žodžių? (Donaldas Kajokas)

Šios dvi pajautos – *žodžio* ir *ryšio* – ir su jomis susiję ieškojimai, dažnai nulemiantys profesinį žmogaus pasirinkimą, buvo ir žymaus lietuvių sintaksininko bei leksikografo Jono Balkevičiaus palydovai. Artistiška ir aristokratiška jų valdytojo prigimtis slėpė nuo prašalaičių galimų asmeninių problemų egzistavimą, o jautrumas ir pagarba kitam, mokėjimas bendrauti bylojo apie pajaustą ir įvardytą ryšį ne tik tarp žodžių.

Jonas Balkevičius parašė dvi sintaksės knygas – *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė* (1963) ir *Lietuvių kalbos predikatinų konstrukcijų sintaksė* (1998) – įrėminusias Jo teorinių ieškojimų kelią, paskelbė straipsnių lietuvių ir latvių kalbų sintaksės bei lietuvių kalbos kultūros klausimais, parengė mokymo priemonių vidurinėms mokykloms. Su Jo darbais teko susipažinti kiekvienam norinčiam belstis į lietuvių ir latvių kalbų leksikografijos karalystės vartus: Jis buvo vienas iš *Latvių–lietuvių kalbų žodyno* (Vilnius, 1977) autorių, Apolonijos Bojātės ir Valterio Subatnieko sudaryto *Lietuvių–latvių kalbų žodyno* (Rīga, 1964) specialusis redaktorius bei *Lietuviešu–latviešu vārdnīca / Lietuvių–latvių kalbų žodyno* (Rīga, 1995) parengėjas su Laimute Balode, Apolonija Bojāte, Valteriu Subatnieku ir Albertu Sarkaniu; pastariesiems dviems žodynams parašęs ir po *Trumpą lietuvių kalbos gramatiką*; paskelbęs apybraižą *Latvių kalba (Gimtasī žodis, 1993, Nr.1–11)*, skirtą savarankiškam mokymuisi. Buvo latvių grožinės literatūros vertėjas ir Lietuvos Respublikos valstybinių delegacijų oficialusis vertėjas.

Nuo jaunumės mokęs, dėstęs ir vadovavęs 1942/43 mokytojavu Neretoje, 1943/44 – Alizavoje, 1944–49 – Kauno 9-ojoje vidurinėje; 1949–56 dirbo Kauno pedagoginės mokyklos direktoriaus pavaduotoju; 1960–94 dirbo Vilniaus universitete: 1963 apgynė di-

sertaciją, nuo 1966 docentas; 1964–68 Istorijos ir filologijos, 1968–75 Filologijos fakulteto prodekanas, 1979–84 dekanas (išgarsėjęs kaip išradingas švenčių bei renginių organizatorius). Toks būtų darbų ir pedagoginės veiklos konspektas, bylojantis apie darbo sritis, darbštumą, sugebėjimus.

Atmintis iškelia Joną Balkevičių buvus puikų oratorių – besiklausantys Jo dėstomų dalykų („Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė“, „Žodžių junginių struktūros bruožai“, „Lietuvių kalbos punktuacija“, „Retorikos pagrindai“) gaudavo ir geros dikcijos bei retorikos meno pamokas. Aktoriaus prigimtis ir pedagogo talentas – metodiškas medžiagos pateikimas, loginis mąstymas, mokėjimas sudominti ir valdyti auditoriją – derinosi su paprastumu bendraujant individualiai. Pagrindinė Jo kolegiško bendravimo taisyklė: nuoširdumas ir pagarbos distancija. Sukūręs žavaus Profesoriaus įvaizdį Jonas Balkevičius liko nesulaukęs piktų studentiškų apkalbų. Gal dėl to, kad pats nesimėtė pašaipomis. Ne nutildyti, bet prakalbinti – buvo Jo bendravimo stilius. Demokratiškumas nedingdavo ir taisant rašto darbus – kaip kursinių ir diplominių darbų vadovas Jis neturėjo pomėgio vaidinti rašytojo, redaktoriaus ar užsispyrusio kritiko vaidmens – tai skatino studentus savarankiškai atrasti, įrodyti ar suklysti.

Mirtis – skaudžiai įgyjamas turtas, susijęs su baime, kad nebeprasakysi to, ką galėjai – esi tik *jautęs ryšį ir jam ieškojęs žodžių*, bet laiku nesuradęs ar neišdrįšęs. Pavėlavęs... Netekę artimųjų guodžiamės, kad esame turtingi juos prisimindami. Kol prisimename, jaučiamės esantys gyvi patys. Laikas mums atrodo ne visagalis vagis – jis pajėgus nusinešti, paslėpti, apiberti dulkėmis tai, kas rūpi kasdienybei. Netekę mokytojų galime lieti tik atminties akvarelę, nes padaryti tikslų portreto atspaudą nebeturime galios – praeityje buvome per mažai dėmesingi įvairioms smulkmenoms. „Mokykliniai“ sapnai (kai jau nesi mokinyš, bet dabarties problemos pasiskolina kokio nors mokytojo ar dėstytojo veidą ir gąsdinančią mokyklinę situaciją) Jono Balkevičiaus portreto mano atminties plokštėje, deja, nepatobulins – nėra baime nuodytų adatų: Mokytojas, kurio nebijojai, beveik neturi galimybės ateiti į sapną.

Jūratė Pajėdienė